Religion and Health

ORIGINAL ARTICLE
2015, Vol: 3, No: 2, Pages: 19-28.

Effectiveness of Mahdavi Teachings in Psychological Well-being and Life

Esmail Saadipour[1], Ali Delavar[2], Ali Chinavi[3*], Mojtaba Salmabadi[4]

1- Associate Professor, Department of Educational Psychology, School of Psychology, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran
2- Professor, Department of Psychology and Psychological Assessment, Faculty of Psychology, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran
3- MA in Educational Psychology, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran
4- MA in Family Therapy, Allameh Tabataba'i University, Instructor in Farhangian University, Pardis Shahid-Bahonar Birjand Branch, Tehran, Iran

***Corresponding Author:**
Ali Chinavi
East wing of the third floor, Sadaf residential complex, Kamran Avenue, Kashef Avenue, First Alvand Street, Sepahanshahr, Isafahan, Iran

Email: counseling91@gmail.com

Received: 25 Oct 2015
Revised: 15 Feb 2016
Accepted: 15 Mar 2016

Abstract

Background and Objectives: Promotion of psychological well-being is one of the objectives of the current century psychology. Therefore, this study was carried out to evaluate the effectiveness of the Mahdavi teachings on psychological well-being and life orientation in the first grade high school male students in Isfahan.

Materials and Methods: This was a quasi-experimental study with a pretest-posttest design and a control group. The study population consisted of 30 first grade high school male students in District 3 of Isfahan. The participants were selected from a high school in District 3 of Isfahan through random cluster sampling method and were randomly allocated to control and experimental groups (n=15 in each group). The data collection instruments included Ryff Scale of Psychological Well-Being and Life Orientation questionnaire of Scheier and Carver. To analyze the data, descriptive and inferential statistics, especially multivariate analysis of covariance, were used.

Results: Mahdavi teachings had a positive impact on psychological well-being, but they did not affect the students' life orientation

Conclusion: Considering Mahdavi teachings seems to be necessary to promote psychological well-being in students.

Keywords: Psychological well-being, Life orientation, Mahdavi teachings

▶ **Citation**: Dayyani Tilaki MSh, Imami M. A Novel Approach to Reference to Medical Narrations. Religion and Health. Autumn & Winter 2015; 3(2): 19-28 (Persian).

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-15]

دین و سلامت

مقاله پژوهشی

دوره سوم، شماره دوم، سال ۱۳۹۴ صفحه: ۲۸-۱۹.

اثربخشی آموزش معارف مهدوی بر بهزیستی روان‌شناختی و جهت‌گیری زندگی

اسماعیل سعدی‌پور[۱]، علی دلاور[۲]، علی چیناوی[۳]*، مجتبی سلم‌آ بادی[۴]

۱. دانشیار، گروه روانشناسی تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران
۲. استاد، گروه روانشناسی و سنجش، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران
۳. کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران
٤. کارشناسی ارشد مشاوره خانواده دانشگاه علامه طباطبایی، مربی دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید باهنر بیرجند، تهران، ایران

* مؤلف مسئول: علی چیناوی
اصفهان، سپاهان شهر، خیابان الوند یک، کوچه کاشف، کوچه کامران، مجتمع مسکونی صدف، طبقه سوم شرقی

Email:
counseling91@gmail.com

دریافت: ۳ آبان ۱۳۹۴
اصلاحات: ۲۶ بهمن ۱۳۹۴
پذیرش: ۲۵ اسفند ۱۳۹۴

چکیده

سابقه و هدف: یکی از اهداف روانشناسی قرن حاضر ارتقاء بهزیستی روان‌شناختی است. بنابراین پژوهش حاضر با هدف اثربخشی آموزش معارف مهدوی بر بهزیستی روان‌شناختی و جهت‌گیری زندگی دانش‌آموزان پسر پایه اول دبیرستان شهر اصفهان انجام شد.

مواد و روش‌ها: روش پژوهش، نیمه آزمایشی با استفاده از پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل است و جامعه آماری را دانش‌آموزان پسر پایه اول دبیرستان منطقه ۳ شهر اصفهان تشکیل داد. حجم نمونه ۳۰ نفر بود که به روش خوشه‌ای تصادفی از یک دبیرستان در منطقه ۳ شهر اصفهان، یک گروه ۱۵ نفری به‌صورت تصادفی به‌عنوان گروه آزمایش و یک گروه ۱۵ نفری به‌عنوان گروه کنترل، انتخاب گردیدند. ابزار اندازه‌گیری دو پرسشنامه مقیاس بهزیستی روان‌شناختی ریف (RSPWB :Ryff scale psychological wellbeing) و پرسشنامه جهت‌گیری زندگی (lOT-R :Life Orientation Test-Revised) شایر و کارور (scheier and carver) بود. برای تجزیه وتحلیل داده‌ها، از آمار توصیفی و استنباطی به‌ویژه تحلیل کوواریانس چندمتغیری استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که آموزش معارف مهدوی بر بهزیستی روان‌شناختی تأثیر مثبت داشته؛ ولی آموزش معارف مهدوی تأثیری بر جهت‌گیری زندگی دانش‌آموزان نداشته است.

استنتاج: نتایج فوق لزوم توجه به معارف مهدوی در افزایش بهزیستی روان‌شناختی دانش‌آموزان را نشان می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: بهزیستی روان‌شناختی، جهت‌گیری زندگی، معارف مهدوی

◄ **استناد:** سعدی پور، اسماعیل؛ دلاور، علی؛ چیناوی، علی؛ سلم آبادی، مجتبی. اثربخشی آموزش معارف مهدوی بر بهزیستی روان‌شناختی و جهت‌گیری زندگی. دین و سلامت، پاییز و زمستان ۱۳۹۴؛۳(۲): ۲۸-۱۹ (فارسی).

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-15]

مقدمه

امروزه علم روانشناسی سعی می‌کند فقط بر مشکلات روانی تمرکز نکند و بیشتر بر روی ابعاد مثبت زندگی تأکید داشته باشد. در سال‌های گذشته بیشتر بر روی ابعادی مانند اضطراب و افسردگی تأکید شده؛ اما امروزه تحقیقات زیادی تحت عنوان بهزیستی روان‌شناختی مورد توجه واقع شده است (۱). بهزیستی روان‌شناختی یک مفهوم سلسله مراتبی چندبعدی می‌باشد که از دو وجه شناختی و عاطفی تشکیل شده است. وجه شناختی شامل مؤلفه رضایت از زندگی و وجه عاطفی شامل مؤلفه‌های عاطفه‌ی مثبت و عدم حضور عواطف منفی می‌باشد (۲). دینر (Diener) و همکاران معتقد هستند که بهزیستی روان‌شناختی همان احساس رضایت است (۳). از نظر ریف (Ryff) بهزیستی روان‌شناختی تلاش برای شکوفا کردن قابلیت‌های وجودی انسان می‌باشد (۴). بهزیستی مد نظر ریف شش مؤلفه دارد که شامل پذیرش خود (توانایی دیدن و پذیرفتن نقاط ضعف و قوت خود)، رابطه مثبت با دیگران (به مفهوم داشتن ارتباط نزدیک و ارزشمند با افراد مهم زندگی)، خودمختاری (توانایی و قدرت پیگیری خواست‌ها و عمل براساس اصول شخصی حتی اگر مخالف آداب و رسوم و تقاضاهای اجتماعی باشد)، زندگی هدفمند (به معنای داشتن غایت‌ها و اهدافی است که به زندگی فرد جهت و معنا می‌بخشد)، رشد شخصی (به این معنی که استعدادها و توانایی‌های بالقوه فرد در طی زمان و در طول زندگی بالفعل خواهد شد) و تسلط بر محیط (توانایی تنظیم و مدیریت امور زندگی به‌ویژه مسائل زندگی روزمره) می‌باشد (۵).

یکی از متغیرهایی که رابطه نزدیکی به بهزیستی روان‌شناختی دارد، جهت‌گیری نسبت به زندگی است. جهت‌گیری نسبت به زندگی انتظارات افراد بزرگسال را در مقابل رویدادهای زندگی نشان دهد که می‌تواند خوش‌بینانه؛ به معنای داشتن انتظارات مثبت برای نتایج و پیامدها یا بدبینانه به معنای داشتن انتظارات منفی برای نتایج و پیامدها باشد (۶). نکته قابل‌توجه اینکه افراد، خوش‌بینی و بدبینی خود را طی زمان و در خلال موقعیت‌های مختلف حفظ می‌کنند. از این رو، خوش‌بینی یک گرایش کلی می‌باشد و صفتی است که انتظارات را در خلال گستره‌ای از حیطه‌های زندگی منعکس می‌کند (۷).

یافته‌ها نشان می‌دهند که اختلالات روانی دانش‌آموزان، مشکلات فراوانی در زندگی روزمره‌ی آنان ایجاد نموده و نه‌تنها خود دانش‌آموز بلکه خانه، مدرسه و جامعه را متأثر می‌سازد. این اختلالات، همچنین بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان به‌شدت اثر گذاشته و رشد شناختی، عاطفی، اخلاقی و اجتماعی آنان را مختل می‌سازد؛ بنابراین ارتقای سلامت و بهزیستی دانش‌آموزان، موضوعی حساس و مهم است (۸). به‌دلیل اینکه، دانش‌آموزان به‌عنوان رکن اساسی نظام آموزش کشور، باروری و شکوفایی هر چه بیشتر نظام آموزشی و تربیتی جامعه را موجب می‌شوند (۹)؛ بنابراین توجه به‌سلامت، بهزیستی روان‌شناختی و نوع جهت‌گیری آنان نسبت زندگی لازم و ضروری است.

در عصر حاضر، متخصصان رواشناسی در پی کشف درمان‌های جایگزین برای بهبود بیماری‌های روانی بوده و در حوزه سلامت و بهزیستی روان‌شناختی، دست به خلاقیت و نوآوری زده‌اند. اخیراً این پژوهشگران به این نتیجه رسیده‌اند که برای بهبود بیماری‌های روانی، می‌توان علاوه بر دارودرمانی و سایر امکانات پزشکی و درمانی رایج و مدرن، از مذهب، دعا، پزشکی روحانی و معنویت درمانی استفاده کرد (۱۰). در همین راستا از جمله عوامل تأثیرگذار که می‌تواند بر بهزیستی روان‌شناختی و جهت‌گیری نسبت به زندگی تأثیر داشته باشد، آموزش معارف مهدوی می‌باشد.

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-15]

مسئله مهدویت قابل تطبیق با مسئله «موعودگرایی یا منجی‌گرایی»، «نجات یا رستگاری» و «هزاره‌گرایی» در دیگر ادیان است. این مؤلفه دینی یک نظریه اعتقادی-جهانی می‌باشد که قابلیت تفسیر حوزه‌های متفاوت حیات فردی و جمعی همچون سیاست، حکومت، اقتصاد، مدیریت، انسان‌شناسی، روانشناسی، جامعه‌شناسی و امثال آن را دارا است؛ به‌طوری که می‌توان نظریه‌ها و الگوهای متفاوتی را در این زمینه براساس فرهنگ مهدویت ارائه داد (۱۱). مهدویت به سری مباحثی گفته می‌شود که پیرامون احوال حضرت مهدی (عج) است و با نگاهی کلی‌تر و برون‌دینی، شامل نگاه منجی‌گرایانه و آخرالزمانی بشری به مقطع پایان تاریخ اعم از نگاه اسلامی به آخرالزمان یا نگاه ادیان و مکاتب دیگر به آن و اتفاقات این دوران می‌باشد (۱۲). مهدویت اعتقاد به حضرت مهدی (عج) است و باور به اینکه او فردی است که در آخرالزمان ظهور می‌کند و جهان پر شده از ظلم و جور را سرشار از عدل و داد می‌سازد (۱۳).

اعتقاد به منجی تنها یک باور اسلامی با رنگ خاص دینی نیست؛ بلکه افزون بر آن، عنوانی برای خواسته‌ها و آرزوهای همه انسان‌ها با مذاهب گوناگون و منعکس‌کننده الهام فطری آن‌ها می‌باشد. انسان‌ها با همه اختلاف‌هایشان در عقیده و مذهب، دریافته‌اند که با فرا رسیدن روز موعود، هدف نهایی و مقصد بزرگ رسالت‌های آسمانی تحقق می‌یابد (۱۴). با وجود برخی اختلافات، اصل اعتقاد به مهدویت از آموزه‌های مسلم اسلامی است. روایات بسیاری از رسول خدا (ص) و دیگر امامان معصوم (ع) در این باره نقل شده است (۱۵). انتظار فرج یکی از ارکان اساسی مذهب شیعه به‌شمار می‌آید (۱۶). اندیشه پیروزی نهایی نیروی حق بر باطل اندیشه‌ای است که همه فرقه‌ها و مذاهب بدان معتقد هستند، زیرا این اندیشه، براساس اصل و ریشه قرآنی می‌باشد. این اندیشه بیش از هر چیز مشتمل بر عنصر خوش‌بینی نسبت به جریان کلی نظام طبیعت و سیر تکاملی تاریخ است، به آینده اطمینان دارد و عنصر بدبینی نسبت به پایان کار بشر را طرد می‌کند. امید و آرزوی تحقق این نوید کلی جهانی انسانی در زبان روایات اسلامی، «انتظار فرج» خوانده شده است (۱۷).

نتایج پژوهشی که بر روی جوانان ۲۹-۱۵ ساله شهر تهران انجام شد، نشان داد که درباره ایمان و باور به مهدی (عج) میانگین به‌دست‌آمده کمی بزرگ‌تر از سطح متوسط و درباره انتظار ظهور نیز میانگین به‌دست‌آمده، بزرگ‌تر از سطح متوسط است و اکثر اعضای گروه نمونه، گونه‌های شناخت حضرت مهدی (عج) را صحیح پاسخ داده بودند و بیشترین تعداد آن‌ها فلسفه‌ی ظهور را آشکار شدن حق و از بین رفتن باطل، تشکیل حکومت واحد جهانی و اجرای دین خدا ذکر کرده بودند. همچنین میانگین نمره مؤلفه انتظار ظهور در جوانان تهرانی ۳/۴۲ مشاهده شد (۱۸). پژوهش حسین‌زاده و همکاران نشان داد که بیشتر دانش‌آموزان به پرسش‌های مربوط به شناخت امام زمان (عج) پاسخ‌هایی درست داده‌اند. میانگین نمرات مربوط به ایمان و باور قلبی به مهدی (عج)، انتظار ظهور، فلسفه غیبت و فلسفه ظهور نیز بالاتر از حد متوسط جامعه و میانگین نمره مؤلفه انتظار ظهور در دانش‌آموزان قمی ۴/۰۴ بود (۱۹).

نتایج پژوهش مرادی و همکاران نشان داد، میانگین انتظار فرج دانشجویان دانشگاه مورد مطالعه ۶۰/۱۰ است و امید به‌طور معناداری انتظار فرج دانشجویان را پیش‌بینی می‌کند و افزودن متغیر منبع کنترل به متغیر امید قدرت پیش‌بینی انتظار فرج دانشجویان را افزایش می‌دهد؛ اما اضافه شدن متغیر خوش‌بینی به معادله، باعث افزایش معنادار این قدرت پیش‌بینی دانشجویان نمی‌شود (۲۰) در همین راستا پژوهش کلانتری و همکاران نشان داد که بین انتظار مهدی موعود و سلامت

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-15]

ذهن و کیفیت زندگی، رابطه معنادار وجود دارد (۲۱). همچنین در پژوهشی مرادی و قلمکاریان دریافتند که انتظار ظهور در بین دانشجویان از سطح متوسط بالاتر بوده و آن‌ها منتظر ظهور حضرت هستند. در میان حیطه‌های گوناگون انتظار فرج، بیشترین درصد پاسخ‌های موافق و کاملاً موافق دانشجویان به اهمیت داشتن سلامتی و آرامش حضرت اختصاص بود. از میان متغیرهای جمعیت‌شناختی دانشجویان، تنها بین جنسیت، سن و دانشگاه با میزان انتظار فرج آن‌ها رابطه معنادار مشاهده شد (۲۲).

تاکنون پژوهش‌های کمی با توجه به اهمیت موضوع صورت گرفته؛ بنابراین در این زمینه خلأ جدی احساس می‌شود و نیاز پژوهش‌های بیشتر است. نظر به اینکه می‌توان از بهزیستی روان‌شناختی و جهت‌گیری زندگی به‌عنوان دو مؤلفه تأثیرگذار بر سلامت روان افراد نام برد، در همین راستا می‌توان آموزش معارف مهدوی را مدنظر قرارداد. با این اوصاف، آموزش مبانی معارف مهدوی برای نوجوانان به‌منظور تقویت ابعاد اعتقادی، اجتماعی و توسعه پژوهش در این عرصه بسیار مفید و سودمند به‌نظر می‌رسد. آموزش این مبانی به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا کمتر گرفتار لغزش و دودلی شوند، دچار یاس و ناامیدی نشوند، با امید و نشاط بیشتری زندگی کنند و به گسترش فرهنگ مهدویت کمک نمایند؛ بنابراین محقق در این پژوهش به‌دنبال پاسخ به این سؤال می‌باشد که آیا آموزش معارف مهدوی بر بهزیستی روان‌شناختی و جهت‌گیری زندگی دانش‌آموزان مؤثر است؟

مواد و روش‌ها

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و روش پژوهشی نیمه‌آزمایشی با استفاده از پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل است. جامعه آماری این پژوهش را کلیه دانش‌آموزان پسر پایه دوم دبیرستان رشته ریاضی-فیزیک منطقه ۳ شهر اصفهان در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۲ تشکیل داد. در پژوهش حاضر، روش نمونه‌گیری از نوع خوشه‌ای تصادفی و با حجم نمونه ۳۰ نفر بود. بدین‌صورت که در مرحله اول از بین دبیرستان‌های پسرانه منطقه ۳، یک دبیرستان انتخاب شد. در مرحله بعد دو کلاس در پایه اول به‌صورت تصادفی انتخاب و از هر کلاس ۱۵ نفر پسر به‌طور تصادفی انتخاب گردیدند، یک گروه ۱۵ نفری به‌صورت تصادفی به‌عنوان گروه آزمایش و یک گروه ۱۵ نفری نیز به‌طور تصادفی به‌عنوان گروه کنترل انتخاب شدند. گروه کنترل در لیست انتظار قرار گرفتند تا در نهایت با گروه آزمایش مورد بررسی قرار گیرند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در سطح آمار توصیفی ازجدول فراوانی، درصد میانه و میانگین و درسطح آمار استنباطی پس ازبررسی مفروضات آماری ازتحلیل کوواریانس چندمتغیری استفاده شد. ابزار اندازه‌گیری پژوهش، شامل پرسشنامه‌های بهزیستی روان‌شناختی ریف (Ryff scale psychological wellbeing: RSPWB) و جهت‌گیری زندگی (Life Orientation Test-Revised: lOT-R) شییر وکارو (scheier and carver) بود.

۱- مقیاس بهزیستی روان‌شناختی: این مقیاس توسط ریف ساخته شده است. این آزمون ۸۴ سؤال و ۶ عامل را در بر می‌گیرد. شرکت‌کنندگان در مقیاسی ۶ درجه‌ای (کاملاً مخالف تا کاملاً موافق) به سؤالات پاسخ می‌دهند. ۴۷ سؤال، مستقیم و ۳۷ سؤال به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند (۴). آلفای کرونباخ به‌دست‌آمده در مطالعه ریف برای پذیرش خود (۰/۹۳)، ارتباط مثبت با دیگران (۰/۹۱)، استقلال (۰/۸۶)، تسلط بر محیط (۰/۹۰)، رشد شخصی (۰/۸۷) و برای کل مقیاس (۰/۹۱) گزارش شده است (۴). درایران طی پژوهشی با نمونه‌ی دانشجویی، همسانی درونی با بهره‌گیری ازآلفای کرونباخ سنجیده شد. نتایج حاصل برای تسلط بر محیط ۰/۷۷، رشد شخصی ۰/۷۸، ارتباط

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-15]

مثبت با دیگران ۰/۷۷، هدفمندی در زندگی ۰/۷۰، پذیرش خود ۰/۷۱، استقلال ۰/۷۸ و نمره کلی ۰/۸۲ بود. روایی این مقیاس نیز مناسب برآورد گردید (۲۳). در پژوهش حاضر پایایی کل به روش آلفای کرونباخ ۷۶/. به‌دست آمد.

۲-پرسشنامه جهت‌گیری زندگی: این مقیاس توسط شییر و کارور ساخته شده است (۶). این آزمون شامل ۶ ماده می‌باشدکه ۳ ماده آن بیانگرخلق خوش‌بینانه و ۳ ماده دیگر بیانگرخلق بدبینانه بوده و پاسخ‌دهندگان در یک مقیاس چنددرجه‌ای میزان موافقت یا عدم موافقت خود را با هریک ازجملات اعلام می‌کنند.LOT-R ازهمسانی درونی مطلوبی برخوردار بوده است. شییر وکارور ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۶ و ضریب بازآزمایی ۰/۷۹ (مدت چهارهفته‌ای) برای یک گروه دانشجوگزارش کردند. روایی همگرا و افتراقی این پرسشنامه با مقیاس منبع کنترل (Locus of Control Scale) و مقیاس عزت‌نفس روزنبرگ (Rosenberg Self Esteem Scale) تأیید شده است (۲۴). این آزمون توسط کجبف و همکاران (۲۵) در ایران هنجاریابی شده است. نتایج به‌دست‌آمده براساس بازآزمایی و آلفای کرونباخ حاکی از پایایی بالای مقیاس LOT-R می‌باشد. ضرایب روایی هم‌زمان بین این مقیاس با افسردگی و خود تسلط‌یابی به‌ترتیب ۰/۶۴۹ و ۰/۷۲۵ به‌دست‌آمده است (۲۵).

روش اجرای پژوهش به شرح زیر می‌باشد. برای اجرای این پژوهش ابتدا به اداره آموزش و پرورش مراجعه شد و پس از هماهنگی‌های لازم آموزش ۱۰ جلسه‌ای که هر جلسه به مدت ۱/۵ ساعت بود برگزار شد. خلاصه ده جلسه آموزش به شرح زیراست.

یافته‌ها

اطلاعات توصیفی مربوط به مؤلفه بهزیستی روان‌شناختی جهت‌گیری زندگی نمونه پسران دانش‌آموز مورد مطالعه در پژوهش حاضر، در جدول ۱ به تفکیک دو گروه آزمایش و کنترل افراد نمونه ارائه شده است.

همچنان که ملاحظه می‌شود میانگین گروه آزمایش در مرحله پس‌آزمون، نسبت به پیش‌آزمون در متغیر جهت‌گیری زندگی افزایش داشته؛ بنابراین می‌توان گفت که آموزش معارف مهدوی تا حدودی باعث بهبود جهت‌گیری زندگی دانش‌آموزان شده است. همچنین میانگین گروه آزمایش در مرحله پس‌آزمون، نسبت به پیش‌آزمون در بهزیستی روان‌شناختی افزایش داشته؛ یعنی آموزش معارف مهدوی باعث بهبود بهزیستی روان‌شناختی دانش‌آموزان شده است. در به‌کارگیری روش‌های آماری پارامتریک، ابتدا باید مفروضات آزمون مورد تأیید قرار بگیرد تا بتوان از آزمون مورد نظر استفاده نمود؛ بنابراین ابتدا مفروضات روش تحلیل کوواریانس «استقلال مشاهدات، نرمال بودن توزیع متغیر وابسته، همگنی واریانس‌ها و همگنی شیب‌های رگرسیون بین متغیر وابسته و همپراش در گروه‌های مختلف» مورد بررسی قرار گرفت.

با توجه به نتایج جدول و سطوح معناداری به‌دست‌آمده، هر یک از متغیرهای پژوهش که بزرگ‌تر از ۰/۰۵ است، فرضیه صفر تأیید شده و داده‌های تمام متغیرها طبیعی است و برای آزمون هر یک از متغیرها می‌توان از آزمون‌های پارامتریک استفاده نمود. برای بررسی همگنی واریانس‌ها از آزمون لوین استفاده شد که نتایج آن در جدول ۳ ذکر شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود فرض تساوی واریانس‌ها برای همه زیرمقیاس‌های پژوهش برقرار است ($P>0/05$).

نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد، با حذف تأثیر متغیر پیش‌آزمون و با توجه به ضریب F محاسبه‌شده، بین میانگین‌های تعدیل‌شده نمرات بهزیستی روان‌شناختی شرکت‌کنندگان براساس

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-15]

عضویت گروهی «آزمایش و کنترل» در مرحله پس‌آزمون تفاوت معناداری مشاهده می‌شود (P<۰/۰۵)؛ بنابراین فرض صفر رد شده و آموزش معارف مهدوی در شرکت‌کنندگان گروه آزمایشی به نسبت گروه کنترل، تأثیر بیشتری بر بهزیستی روان‌شناختی دانش‌آموزان پسر داشته است. شاخص اندازه اثر نشان می‌دهد ۱۷ درصد بهزیستی روانشناختی به‌وسیله آموزش معارف مهدویت تبیین شده است.

با توجه به نتایج جدول ۵، با حذف تأثیر متغیر پیش‌آزمون و با توجه به ضریب F محاسبه‌شده، مشاهده می‌شود که بین میانگین‌های تعدیل‌شده نمرات جهت‌گیری زندگی شرکت‌کنندگان براساس عضویت گروهی «آزمایش و کنترل» در مرحله پس‌آزمون تفاوت معناداری مشاهده نمی‌شود (P>۰/۰۵)؛ بنابراین فرض صفر تأییدشده و آموزش معارف مهدوی در شرکت‌کنندگان گروه آزمایشی به نسبت گروه کنترل، تأثیر بیشتری بر جهت‌گیری زندگی دانش‌آموزان پسر نداشته است.

بحث

هدف این پژوهش بررسی تأثیر آموزش معارف مهدوی بر بهزیستی روان‌شناختی و جهت‌گیری زندگی دانش‌آموزان پسر متوسطه منطقه ۳ شهراصفهان درسال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۲ بود.

اولین و مهم‌ترین یافته پژوهش نشان داد که آموزش معارف مهدوی درشرکت‌کنندگان گروه آزمایشی به نسبت گروه کنترل، تأثیر بیشتری بر بهزیستی روان‌شناختی دانش‌آموزان پسر داشته است. از این یافته این گونه استنباط می‌شود که آموزش معارف مهدوی توانسته است زمینه ارتقا بهزیستی روان‌شناختی را در دانش‌آموزان فراهم کند که یافته فوق با پژوهش‌های مشابه پیشین از جمله (۱۹،۲۰،۲۲) همسو است. در پژوهشی نشان داده شد که انتظار مهدی بر رضایت از زندگی دانشجویان مؤثر می‌باشد (۲۶). در تأیید امر فوق نتایج مطالعه‌ای نشان می‌دهد که بین انتظار مهدی موعود و سلامت ذهن و کیفیت زندگی، رابطه معناداری وجود دارد (۲۲). در تبیین این یافته می‌توان گفت که دانش‌آموزان با دریافت آموزش‌های مهدوی، به درک بیشتر و عمیق‌تری نسبت خود، خدای خود و سرانجام دنیا دست‌یافته‌اند و این پیداکردن معنا و جهت‌گیری در زندگی و داشتن هدف و دنبال کردن آن، سبب شده که در تعاملات احساس خوشبختی نمایند و این امر خود زمینه‌ساز بهبود وضعیت بهزیستی روان‌شناختی آنان گردیده است.

خداوند به دین‌باوران مسلمانی که کارهای شایسته و نیک انجام دهند، وعده داده است که به‌طورحتم آنان را فرمانروایان زمین گرداند، زمینه لازم برای حکومت دین در جامعه و نفوذ آیین خداپسندانه را برایشان فراهم آورده و امنیت و آرامش را جایگزین ترس‌ها و نگرانی‌ها سازد (نور، ۵۵). مردم مؤمن هرگز امید خویش را از دست نمی‌دهند و تسلیم یأس و ناامیدی و بیهوده‌گرایی نمی‌گردند. ایمان، نیروی معنوی به انسان می‌بخشد که با وجود او، فرد پیوسته خود را خوشبخت و کامروا می‌بینند و هرگز با تراکم ناملایمات و فشار روزگار، امید نجات و رستگاری را از دست نداده و روحیه اسلامی خود را نخواهد باخت (۲۷). انتظار عاملی است که انسان را در حرکت یاری می‌دهد؛ به این معنا که امید را در انسان بر می‌انگیزد و امید، توانایی، مقاومت و حرکت را به وی می‌بخشد. آری، انتظار و امید به وراثت زمین به‌وسیله‌ی صالحان و امامت مستضعفان مؤمن و اینکه عاقبت از آن پرهیزکاران است، به صالحان و تقواپیشگان، ثبات و قدرت بیشتری می‌دهد و آنان را در میدان نبرد، ثابت‌قدم خواهد داشت و امید را در روحیه دلاوران عرصه‌های نبرد برمی‌انگیزاند، چنان که در رویارویی با فرعون و هامان، موسی بن عمران قوم خود را با وعده الهی و انتظار فرج و کمک از سوی خدا

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-15]

نیـرو بخشـید (۲۸). از دیـدگاه اهـل بیـت عصمـت و طهـارت انتظـار فـرج یـا چشـم بـه راه گشـایش بـودن، به‌خودی‌خـود در عصـر غیبـت بـرای منتظـران مایـه گشـایش، نجـات و رسـتگاری اسـت(۲۹). بـه همیـن سـبب به‌دسـت آمـدن چنیـن نتیجـه‌ای دوراز انتظـار نیسـت.

دیگـر یافتـه پژوهـش نشـان داد کـه آمـوزش معـارف مهـدوی درشـرکت‌کنندگان گـروه آزمایشـی بـه نسـبت گـروه کنتـرل، تأثیـری بـر جهت‌گیـری زندگـی دانش‌آمـوزان پسـر نداشـته اسـت کـه نتیجـه حاصل‌شـده بـا یافته‌هـای پژوهشـی مشـابه از جملـه مـرادی و قلمکاریـان کـه نشـان دادنـد متغیرخوش‌بینـی، باعـث افزایـش قـدرت پیش‌بینـی انتظـار دانشـجویان نمی‌شـود، تـا حـدودی همخوانـی دارد (۲۲). در تبییـن نتیجـه حاصلـه می‌تـوان گفـت کـه در هـر دو دیـدگاه رایـج دربـاره خوش‌بینـی، دیـدگاه خوش‌بینـی سرشـتی کـه خوش‌بینـی درآن به‌عنـوان یـک صفـت شـخصیتی گسـترده مطرح‌شـده و دیـدگاه خوش‌بینـی تبیینـی کـه بـر سـبک اسـناد خوش‌بینانـه و بدبینانـه افـراد تأکیـد دارد؛ بـر خوش‌بینـی، به‌عنـوان یـک صفـت اکتسـابی در طیـف رایـند رشـد، تأکیدشـده اسـت (۳۰).

از طرفـی منابـع رشـد خوش‌بینـی طبـق نظـر سـلیگمن (Seligman) تـا حـدودی شـامل ارث، محیـط، خانـواده (سـلامت روانـی والدیـن، نـوع سرمشـق‌دهی نقـش ارائه‌شـده توسـط والدیـن و میـزان تشـویق یـا پاداشـی کـه والدیـن در برابـر خوش‌بینـی بـه فرزندانشـان ارائـه می‌دهنـد)، تجربه‌هـای تسـلط و درماندگـی، معلمـان و مربیـان می‌باشـد (۳۱)؛ بنابرایـن می‌تـوان گفـت کـه دوره آموزشـی معـارف مهـدوی، تنهـا یـک عامـل از چندیـن عوامـل مؤثـر در خوش‌بینـی دانش‌آمـوزان بـوده اسـت و در مقایسـه بـا سـایر عوامـل بـه لحـاظ میـزان تأثیرگـذاری و همچنیـن مدت‌زمـان کوتـاه اثرگـذاری، چنـدان تأثیـر مثبتـی بـر افزایـش خوش‌بینـی آنـان، نمی‌توانسـته داشـته باشـد.

از جملـه محدودیت‌هـای ایـن پژوهـش ایـن اسـت کـه محـدود بـه دانش‌آمـوزان پسـر اسـت کـه در تعمیـم نتایـج بـه سـایر گروه‌هـا بایـد احتیـاط لازم را نمـود؛ بنابرایـن پیشـنهاد می‌گـردد کـه در مطالعـات آتـی، پژوهش‌هایـی در زمینـه راسـتی‌آزمایی تأثیـر آمـوزش معـارف مهـدوی بـر بهزیسـتی روان‌شـناختی و جهـت گیـری دانش‌آمـوزان دختـر مـدارس انجـام شـود و تغییـرات هـر دو گـروه بـا یکدیگـر مقایسـه شـوند. همچنیـن پیشـنهاد می‌شـود کـه ایـن پژوهـش در نمونه‌هـای وسـیع‌تر و اقشـار مختلـف جامعـه و بـا ویژگی‌هـای متفـاوت از نظـر میـزان سـن، تحصیـلات و جنسـیت تکرارشـود. در پایـان پیشـنهاد می‌شـود بـا گذاشـتن کارگاه‌هـای آموزشـی بـرای افـراد و به‌خصـوص نسـل جـوان به‌صـورت آمـوزش و تشـویق آنـان در گرایـش بـه مذهـب و یـاد خـدا، زمینـه افزایـش و رشـد در به‌کارگیـری از دیـن در زندگـی و موقعیت‌هـای مختلـف افزایـش یابـد؛ زیـرا هرچـه معنویـت و بـاور بـه مهدویـت بیشـتر تقویـت شـود و افزایـش یابـد، در ارتقـای کیفیـت زندگی‌شـان مؤثرتـر اسـت.

حمایت مالی

از سـوی دانشـگاه علـوم پزشـکی تهـران حمایـت مالـی شـده اسـت.

ملاحظات اخلاقی

کلیـه موازیـن اخلاقـی در انجـام مطالعـات لحـاظ شـده اسـت.

تضاد منافع

تضاد منافعی وجود ندارد.

تشکر و قدردانی

بدین‌وسـیله از کلیـه کارکنـان آمـوزش و پـرورش

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-15]

منطقــه ۳ و کلیــه دانش‌آمــوزان پســر پایــه دوم دبیرســتان رشــته ریاضی-فیزیــک مدرســه فارایــی منطقــه ۳ شــهر اصفهــان کــه در ایــن پژوهــش مــا را یــاری رســاندند، کمــال تشــکر و قدردانــی راداریــم.

پیشنهادات

برگــزاری کارگاه هــای آموزشــی بــرای گروه هــای مختلــف اجتماعــی بــه ویــژه نســل جــوان در زمینــه معــارف مهــدوی پیشــنهاد مــی گــردد.

References

1. Furnham A, Christoforou I. Personality traits, emotional intelligence, and multiple happiness. North American Journal of Psychology. 2007; 9(3):439-62.
2. Atadokht A, Norozi H, Ghaffari O. The effect of social problem-solving training on psychological well-being and resiliency of students with learning difficulties. Journal of Learning Disabilities. 2014; 3(2):125-31 (Persian).
3. Diener E, Oishi S, Lucas RE. Personality, culture, and subjective well-being: emotional and cognitive evaluations of life. Annual Review of Psychology. 2003; 54(1):403-25.
4. Ryff CD. Beyond Ponce de Leon and life satisfaction: new directions in quest of successful ageing. International Journal of Behavioral Development. 1989; 12(1):35-55.
5. Huppert FA. Psychological well-being: evidence regarding its causes and consequences. Applied Psychology: Health and Well-Being. 2009; 1(2):137-64.
6. Scheier MF, Carver CS. Optimism, coping, and health: assessment and implications of generalized outcome expectancies. Health Psychology. 1985; 4(3):219.
7. Carver CS. Self-regulation of action and affect. Handbook of self-regulation: Research, theory, and applications. New York: Guilford Press; 2004. P. 13-39.
8. Tavakolizadeh J, Ebrahimi GS, Farrokhi NA, Golzari M. A study on the efficacy of teaching self-regulated learning strategies on mental health in boys studying in second grade of junior-high school in Mashhad. The Quarter Journal of Fundamentals of Mental Health. 2011; 13(3):250-9 (Persian).
9. Bayrami M, Movahedi Y, Muhammadzadegan R, Movahedi M, Wakili S. The effectiveness of mindfulness-based cognitive group therapy to reduce anxiety and depression in high school students. Journal of Psychological Achievements. 2013; 20(2):1-18 (Persian).
10. Syed IB. Spiritual medicine in the history of Islamic medicine. Journal of the International Society for the History of Islamic Medicine. 2003; 2:45-9.
11. Mousavi Gilani R. Mahdaviat Doctrine and its functioning from the perspective of anthropology and sociology. Journal of Waiting, the Center of Messianism (Mahdaviat). 2005; 5(16):45-81 (Persian).
12. Velayati A. Behesht-e Huzoor. Isfahan: Imam Mahdi Cultural Foundation; 2011.
13. Safi Golpayegani L. Montakhab al Asar. Qom: Hazrat M'asumah (SA) Institution Publication; 1990 (Persian).
14. Fazelinia N. The capacities of the Islamic Revolution of Iran to facilitate the background for appearance of the Imam Mahdi. Mashregh-e Mawoud. 2009; 3(11):185-200 (Persian).
15. Hashemi SA. The Shiats of Imams' ages and the subject of messianism (Mahdaviat). Verbal Knowledge. 2010; 1(14):11-25 (Persian).
16. Gawhari A, Deimeh Kar Garab M. The mission or the waiters in the ground for the emergence and realization of the massive government. Sahifeh Mobin. 2010; 16(48):89-114 (Persian).
17. Motahari M. Imam Mahdi's uprising and revolution from the perspective of the philosophy of history. Tehran: Sadra; 2003 (Persian).
18. Yazdekhasti A, Amini M, Rahimi H, Ghaffari Irani S. The study of the status of messianism beliefs among secondary school students in Qom. Mashregh-e Mawoud. 2012; 6(23):133-49 (Persian).
19. Hosseinzadeh A, Taghizadeh EM, Homayi R. Surveying the belief of Mahdism among the young Tehrani people aged 15 to 29. Mashregh-e Mawoud. 2010; 3(12):129-52 (Persian).
20. Moradi A, Qalmkaryan SM. Waiting for the Savior based on hope, optimism, and locus of control on students. Mashregh-e Mawoud.

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-15]

2014; 8(29):165-80 (Persian).

21. Kalantari M, Roshan Chelsi R, Sadr Mohammady R. Evaluate the expected impact on the well-being and quality of life for students. Mashregh-e Mawoud. 2014; 8(30):135-46 (Persian).
22. Moradi A, Qhalmkarian SM. Surveying the condition of various strands of waiting for Presence in the students and its relationship with demographics. Mashregh-e Mawoud. 2014; 8(32):107-26 (Persian).
23. Bayani AA, Mohammad Koochekya A, Bayani A. Reliability and validity of Ryff's psychological well-being scales. Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology. 2008; 14(2):146-51 (Persian).
24. Scheier MF, Carver CS. Effects of optimism on psychological and physical well-being: theoretical overview and empirical update. Cognitive Therapy and Research. 1992; 16(2):201-28.
25. Kajbf MB, Oreyzi SS, Khodbakhshi M. Standardization, reliability, and validity of optimism scale in Esfahn and a survey of relationship between optimism, selfmastery, and depression. Psychological Studies. 2006; 2(1-2):51-68 (Persian).
26. Sadr Mohammadi R, M'asumi F. The effect of waiting for Imam Mahdi on life satisfaction and mental health. The student first National Conference on Social Determinants of Health; Tehran, Iran; 2010 (Persian).
27. Tehrani D. Absence, appearance and return. Mouood Monthly. 2005; 9(54):19-23 (Persian).
28. Asefi MM. Dynamic waiting. Tehran: Hazrat-e Mawoud Cultural Foundation; 2004 (Persian).
29. Shafiei Sarvestani I. Fulfillment of the covenant and promise. Mouood Monthly. 2004; 9(50):14-8 (Persian).
30. Santrock JW. Life-span development. Boston, MA: McGraw-Hill; 2009.
31. Seligman ME. The optimistic child: a proven program to safeguard children against depression and build lifelong resilience. Boston: Houghton Mifflin Harcourt; 2007.

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-15]